

เทศน์เช้า วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

มันภูมิใจ ภูมิใจเพราะสังคมจะร่มเย็นเป็นสุข ถ้าสังคมร่มเย็นเป็นสุข เห็นไหม เราเป็นหน่วยของสังคมเราก็จะมีความร่มเย็นเป็นสุขด้วย ความร่มเย็นเป็นสุข ทุกคนต้องการปรารถนา สัตว์โลกเกิดมานะเกลียดทุกข์ ปรารถนาความสุข แต่ความสุขมันก็มีหยาบ มีละเอียด ถ้าความสุขของโลกเขา คนเราถ้ามันไม่ลึกซึ้ง มันก็ว่าสิ่งที่มีความเป็นอยู่ทางโลกที่อุดมสมบูรณ์นั้นเป็นความสุข แต่เวลาคนเจริญเติบโตขึ้นมา เวลาเขาต้องพลัดพรากจากสิ่งนั้น เขาจะรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นของที่อาศัยชั่วคราว

แต่ถ้าเป็นความสุขนะ ความสุขทางโลก ใจ ถ้ามันจะเจริญนะ สิ่งที่เจริญทางวัตถุ ถ้าเจริญด้วยศีลธรรม เพราะว่าเจริญด้วยศีลธรรมมันไม่บาดหมาง ไม่มีการกระทบกระทั่งกัน แต่ถ้าวัตถุมันเจริญขึ้นมา มันมีการบาดหมาง วัตถุมันจะเป็นตราบาปให้คนเห็นแล้วมันสะเทือนใจทุกที แต่ถ้าวัตถุมันเจริญด้วยความชอบธรรมนะ สิ่งนั้นจะเป็นความสุขมาก จะเป็นคุณงามความดี แล้วเป็นกาล เป็นเวลา สภาพกรรม คนเราเกิดมาแต่ละคน ทุกคนมีบุญนะ แต่เวลาเราบริหารจัดการ เราจะต้องบริหารจัดการสภาวะแวดล้อม บริหารจัดการสังคมที่เรารับผิดชอบ

ฉะนั้น ความเจือจาง เหมือนน้ำพริกที่เข้มข้น ถ้าเจือจางมากไปมันก็จืดจืด รสชาติมันก็ต้องต่ำเป็นธรรมดา บารมีของคน คนๆ หนึ่งมีบารมีมหาศาลเลย แต่เวลาบริหารจัดการ เวลาปกครองคน สิ่งนั้นมันต้องจืดจางไปด้วย ฉะนั้น การสร้างบุญกุศล การที่เป็นผู้นำของคนมันถึงเป็นได้ยาก นี่เราทำบุญด้วย แล้วเราบอกให้คนอื่นทำด้วย

เราทำบุญของเรา เราก็มีบุญกุศลของเรา แต่เราไม่ได้บอกคนอื่น เราไม่มีบริษัทบริหาร เราบอกคนอื่นด้วยแต่เราไม่ได้ทำ เราบอกคนอื่นด้วย เราทำของเราด้วย เราดูแลของเราด้วย บริหารจัดการของเราด้วย สิ่งนั้นจะเป็นคุณธรรม สิ่งนั้นเป็นคุณงามความดี มนุษย์ต่างจากสัตว์เพราะมีศีลธรรม จริยธรรม ต่างจากสัตว์ตรงไหน? มันมีการเจือจาง มีสติปัญญาที่ยัง มีการควบคุมอารมณ์ มีการบริหารจัดการในชีวิตประจำวัน ได้ดีกว่าเขา

นี่ชีวิตประจำวันนะ คนเกิดมา นี่เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นอริยทรัพย์ ทรัพย์สมบัติของเรา เกิดขึ้นมาแล้ว ถ้าเรามีสติปัญญา นี่เวลาคนประสบความสำเร็จไปแล้ว เขาส่งต่อไว้เป็นมรดกตกทอดในชาติในตระกูลของเขา แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติของเรา สมบัติสิ่งนี้เป็นสมบัติจากภายในนะ ถ้าสมบัติจากภายใน คุณสิเรอยู่ที่ไหนเรารู้ของเรา อยู่ป่า อยู่เขา อยู่ต่างๆ เรามีความร่มเย็นเป็นสุขของเรา สิ่งที่มีความร่มเย็นเป็นสุขของเรา สิ่งนี้จำเป็น

ฉะนั้น เวลาจำเป็นขึ้นมา เราประพฤติปฏิบัติของเรา เห็นไหม ในสังคมของชาวพุทธเรา บอกว่าเราบริหารจัดการ เราเกิดมาเราต้องอยู่ในครอบครัวของเรา จนแก่จนเฒ่าเราจะหาที่พึ่ง จะไปวัดไปวา ไปถือศีล จำศีล เพื่ออะไร? เพื่อไปข้างหน้าโดยที่ไม่มีความเดือดร้อน ฉะนั้น เวลาประพฤติปฏิบัติ ถ้าสังคมมันเจริญขึ้นมาในการปฏิบัตินะ นี่ “ธรรมะปฏิรูป”

สิ่งที่เวลาคนเข้าวัดเข้าวา มาก ไซ้ สิ่งนั้นเป็นคุณงามความดีไหม? ไซ้ นี่ปริมาณกับคุณภาพ ถ้าปริมาณ สิ่งที่มีปริมาณเข้ามา เห็นไหม ทุกคนเป็นหน่วยของสังคม คนๆ หนึ่งเป็นสังคม เราอยู่ในสังคมๆ หนึ่งไซ้ไหม? ถ้าเราชวนขวยของเรา เราไปวัดไปวาของเรา เราไปวัดใจของเรา ถ้าไปวัดไปวา ไปวัดด้วยความร่มเย็น ไปแล้วมีความสุขใจ ไปวัดแล้วขัดข้องหมองใจ แต่ขัดข้องหมองใจ เริ่มต้นคู่พ่อแม่พาลูกมาวัดสิ พ่อแม่พอลูกมาวัดนะ เราก็ต้องชักนำเขา เราชักนำเขาให้เขาเลือกเฟ้นว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด

ถ้าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด มันผิดที่ไหนล่ะ? มันผิดที่ศาสนบุคคลหรือ? ดูพระสิ ดูสังฆของสงฆ์ต่างๆ มันก็มีปนกัน มีผิดและถูกปนกัน สิ่งที่ปนกัน แต่สังฆธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามันเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ คำว่าเชื่อถือได้เพราะว่าเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา เห็นไหม นั่นคือการฆ่ากิเลส การฆ่ากิเลสคือการฆ่าอวิชชา อวิชชาคือความไม่รู้ ความไม่รู้ ความไม่เข้าใจ ความไม่แจ่มแจ้ง นี่โดนทำลายไปด้วยมรรคญาณหมดแล้ว

สิ่งที่โดนทำลายด้วยมรรคญาณหมดแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมและวินัยไว้ ธรรมวินัย เราศึกษาธรรมวินัย นี่ศาสนธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคลนี่เป็นสิ่งที่หล่อหลอม เหมือนกับต้นไม้ ต้นไม้ไม่มีแก่น มีเปลือก มีกระพี้ ถ้าไม่มีเปลือก ต้นไม้ไม่มีเปลือกอยู่ไม่ได้นะ มันไม่มีอาหารนะ ต้นไม้มันต้องมีเปลือกของมันเพื่อหล่อเลี้ยงอาหารของมันขึ้นไปตามเปลือกไม้นั้น เพื่อให้ต้นไม้แข็งแรง

สังคมชาวพุทธ สังคมหล่อหลอมไว้ ถ้าสังคม นี้เราเข้าวัดเข้าวาแล้ว เข้าวัดเข้าวาเข้าไป
ทำไม? เห็นไหม เขาบอกว่าไป เขาพูดด้วยนะ บอกว่าไปทำบุญ ๕ วัด ไปปักธูปแล้วก็กลับ ไปปัก
ธูป ๕ วัด นี่พอเข้าวัดกัน เราไป สังคมเราเข้าไปวัดไปวา ไปวัดใจของเรา เราเข้าวัด เข้าวัดแล้วนี่
ถ้าเห็นนะ เห็นสมณะ ความสงบร่มเย็นในการเคลื่อนไหวนั้น ไปเห็นวัด อาราม อารามิก ผู้ที่ไม่มี
เรื่อน คนที่เขาไม่มีเรื่อน เขาอยู่ในที่สาธารณะ

คูลีเวลาเจ้าอาวาสองค์หนึ่งเสียไป ตั้งเจ้าอาวาสใหม่ เวลาพระองค์หนึ่งเสียไป สังคมสงฆ์
นั้นนะ สงฆ์เขาก็มีวินัยของเขา ภิกษุผู้ที่อุปฐากพระองค์นั้น ถ้าพระองค์นั้นเสียชีวิตไป สมบัติ
ของพระองค์นั้นคือบริวาร ๘ จะเป็นของภิกษุผู้ดูแลนั้น นี่สังคมของสงฆ์เขาก็มีธรรมวินัยของ
เขา ฉะนั้น สิ่งที่อารามิกเป็นที่สาธารณะ เห็นไหม เวลาสร้างวัดขึ้นมา จะบอกว่าภิกษุทั้งจตุรทิศ
ผู้ที่ยังไม่ได้มาขอให้มา ผู้ที่มาอยู่แล้วขอให้ร่มเย็นเป็นสุข เห็นไหม ร่มเย็นเป็นสุข

นี่การประพฤติปฏิบัติถ้าร่มเย็นเป็นสุข เราไปวัดเราไปเห็นสภาวะแบบนั้น ถ้าเราเห็น
สภาวะแบบนั้น นี่มันได้คิดใหม่? ถ้ามันได้คิดขึ้นมา มีสติปัญญาขึ้นมา เราคิด นี่โลกเราก็
แสวงหาของเรานะ แสวงหาของเราเพื่อปัจจัยเครื่องอาศัยเท่านั้น แล้วเป็นภาระรับผิดชอบ มัน
ต้องดูแลบริหารจัดการไปหมดเลย แต่ถ้าเราว่าสิ่งนั้นมันเป็นสมบัติ สมบัติที่เป็นสมบัติของโลก
เราก็มีสิทธิส่วนหนึ่ง เราดูแลของเราไป มันจะไม่เร่าร้อนจนเกินไปนัก ถ้าไม่เร่าร้อนจนเกินไป
นัก เห็นไหม เราไปวัดไปวาก็เหมือนกัน ไปวัดไปวาเป็นที่อยู่ของสมณะ สมณะร่มเย็นเป็นสุข
สมณะเขาอยู่ของเขาได้นะ เราเตือนใจเราไป

นี่เวลาเราประพฤติปฏิบัติกันเราก็อยากได้คุณงามความดี ธรรมะปฏิรูปนะ ปฏิรูป
หมายถึงว่า เราคิดเอาเอง เวลาเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรามีอวิชชา มี
ความไม่รู้ของเราในหัวใจ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทำลายความไม่รู้อันนั้น ฉะนั้น
ความรู้ของใจนั้นมันแจ่มแจ้งขึ้นมา มันถึงเห็นถูก เห็นผิด จับต้องสิ่งใดนะ จิตใจที่มันถูกต้องดี
งามแล้ว จับต้องสิ่งใดมันก็เป็นความถูกต้องดีงามไปหมด จิตใจที่มันมีความมืดบอดอยู่นะ จับ
ต้องของถูกๆ นะมันก็เป็นของผิดไปหมด ผิดเพราะอะไร? ผิดเพราะความไม่เข้าใจของเราไป นี่
เราศึกษาทางวิชาการมาทั้งหมดเลย แต่เวลาเราไปทำงานมันจะมีอุปสรรคมหาศาล

ในการประพฤติปฏิบัติของเราเหมือนกัน เวลาเราปฏิบัติของเราไปเอาอะไรปฏิบัติ เราก็
ว่าปฏิบัติกันนี่เอาอะไรปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติ เอาโลกปฏิบัติ โลภะคือความรู้สึก ความนึกคิดของ

โลก ความรู้สึกนึกคิดของเรา ความรู้สึกนึกคิดของโลก เห็นใหม่ เวลามันตีธรรมขึ้นไป คุณติระดับประเทศ เวลาเขาจะไปประเทศหนึ่งเขาต้องมีวีซ่า เขาต้องมีพาสปอร์ตของเขา กว่าเขาจะข้ามประเทศของเขา เขามาในสถานะสิ่งใด? เขามาในสถานะนักท่องเที่ยว เขามาในสถานะทำงาน พอเขามาอยู่แล้วเขาขอสัญชาติของเขา นี่ก็เหมือนกัน เวลาประเทศนะ เวลาประเทศที่เขาจะข้ามเขตแดนกัน เขาต้องมีหนังสือเดินทาง เขาต้องมีการตรวจสอบของเขา

นี่ก็เหมือนกัน เราเกิดมาเราอยู่กับสภาวะของปุถุชน เราอยู่กับสามัญสำนึกของมนุษย์ ถ้ามนุษย์เราจะประพฤติปฏิบัติธรรม เราจะข้ามไปสู่อริยมุมิ แล้วเราจะข้ามสู่อริยมุมิ เราจะทำอย่างไร? เราจะมีสติปัญญาแค่ไหน? เราจะทำสิ่งใดให้มันถูกต้องดังงามขึ้นไป ถ้าเราทำถูกต้องดังงาม นี่ไงมันถึงไม่ใช่ธรรมะปฏิรูป ธรรมะที่เราพอใจเองใจ เวลาเขาข้ามเขตแดนกัน เขาต้องข้ามด่านศุลกากรใช่ไหม? ไอ้เราก็เข้าทางชายแดนไง ไอ้เราก็แอบเข้าไปไง เราก็มุขรัวเข้าไปไง เรามาโดยผิดกฎหมายไง

นี่ก็เหมือนกัน ธรรมะปฏิรูปไป แล้วพอมันปฏิรูปขึ้นมาแล้ว เราได้เข้าประเทศไหม? เราก็ได้เข้า แต่เข้าไปถูกต้องตามขอบธรรม ถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมายล่ะ? เข้าไปแบบผิดกฎหมาย ผิดกฎหมายก็ต้องหลบๆ ซ่อนๆ นี่แสดงตัวก็ไม่ได้ว่าเราเป็นคนเถื่อน เราไม่มีสัญชาตินั้น เราเข้าไปในดินแดนนั้น นี่ก็เหมือนกัน เวลาธรรมะปฏิรูปนะมันก็บอกว่าไอ้มันเป็นธรรม ไอ้นี้เป็นธรรม ธรรมะเป็นธรรมชาติ สรรพสิ่งมันมีอยู่แล้ว อ้าว มันมีอยู่แล้วเพราะอะไร? เพราะมันไม่ได้ประทับตราไป ไม่ได้ผ่านเข้าศุลกากรไป มันไม่ถูกต้องขอบธรรมไป แต่ถ้ามันถูกต้องขอบธรรมล่ะ?

นี่ถูกต้องขอบธรรมคือทำความสงบเข้ามา ถ้าใจสงบเข้ามาแล้วเรารู้ตัวของเรา นี่มันชัดเจนของมัน มันชัดเจน เห็นใหม่ นี่จิตใจที่รู้ จิตใจที่เขาารู้แล้วมันมีการกระทำของมัน มันไม่ใช่ปฏิรูป ถ้าธรรมะปฏิรูปมันทำตามความพอใจของตัว แล้วก็พยายามจะให้มันเป็นแบบนั้น นี่คนข้ามแดนไป เขาข้ามแดนไปถูกต้อง เขาจะทำอะไรเขาทำด้วยความเปิดเผย ไอ้เราไป เราข้ามแดนไปด้วยความผิดกฎหมาย เราลักลอบเข้าไป แต่ถ้าลักลอบเข้าไปเราก็กินๆ ซ่อนๆ ซ่อนๆ ธรรมะเป็นธรรมชาติ ก็ซ่อนๆ ธรรมชาติไปไหน มันไม่มีถูกมีผิดใจ ก็ไม่รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิดใจ แต่ถ้าคนเข้าไปเขารู้ว่าถูกหรือผิดนะ มาในสถานะนักท่องเที่ยวอยู่ได้ก็วัน มาในสถานะการทำงานอยู่ได้ก็วัน นี่หมดวันแล้วเขาก็ต้องไปต่ออายุของเขา

นี่ก็เหมือนกัน ทำความสงบของใจได้มากน้อยแค่ไหน? ถ้าใจมีความสงบของมัน เห็นใหม่ เรามีโอกาสได้ทำงาน ถ้าทำงาน ทำงานในหน้าที่สิ่งใด? ถ้าทำงานเสร็จแล้วเรามีเงินของเรา เราทำงานแล้วเราได้ผลตอบแทน ผลตอบแทนเราโอนข้ามประเทศได้นะ เราโอนข้ามไปสู่อบ้าน เราได้ เราทำของเราได้ถูกต้อง เพราะมันถูกกฎหมาย นี่ไงธรรมะปฏิรูปมันตามความเป็นจริง ถ้าความเป็นจริงเป็นอย่างไร? เห็นใหม่ ถ้าจิตมันสงบขึ้นมาแล้วมันสงบอย่างไร?

นี่เราปรารถนาตรงนั้นไง ถ้าเราเข้าไปแล้ว เข้าไปวัดแล้วเราศึกษาของเราไง ศึกษา ปฏิบัติ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้มีคุณค่ามาก ถ้ามีคุณค่ามากนะ เราทำบุญกุศล ไปวัดมันเป็นพิธีกรรม มันเป็นแค่พิธี มันเป็นศีลธรรม จริยธรรม มันเป็นประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมของชาวพุทธ แต่เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมานี้เป็นสมบัตินะ อัดตัดถดสมบัติ สมบัติส่วนตัว สมบัติของใจดวงนั้น ไม่ใช่ประเพณีนะ ประเพณีคือประเพณีที่เขาทำกันโดยสังคม แต่ ถ้าอัดตัดสมบัตินี้ของเราๆ ของมันเกิดจากเรา

ถ้าเกิดจากเรา เห็นใหม่ ฉะนั้น เป็นประเพณี เราก็ไปเป็นประเพณี ประเพณีเขาทำกัน อย่างนั้น เราก็เป็นสังคมๆ หนึ่ง เราก็อยู่ในประเพณีของชาวพุทธนั่นแหละ แต่ประเพณีเราก็ทำกับเขา เราทำด้วยผู้ใหญ่ เห็นเขาทำ แล้วเรามีสติปัญญาของเรา แต่เวลาเราทำ เราวัดใจของเรา นี่เราวัดด้วยหัวใจของเรา ถ้าหัวใจเราวัดของเราขึ้นมา จิตสงบก็รู้ว่าสงบ แล้วจิตมันใช้ปัญญานะ พอจิตมันออกมาใช้ปัญญา ปัญญาของจิตนะ เวลามันใช้ปัญญา มันแยกแยะของมันมันเกิด วิปัสสนาญาณ ถ้าเกิดวิปัสสนาญาณ เห็นใหม่ นี่งานชอบ งานชอบธรรม แต่ถ้าเขาเกิดมาด้วย สัญญาอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของเขานะมันไม่ชอบธรรม ไม่ชอบธรรมเพราะมันอยู่ในเขตแดนของปุถุชน มันอยู่ในเขตแดนของโลก มันไม่ใช่อยู่ในเขตแดนของธรรม

ถ้ามันอยู่ในเขตแดนของธรรมนะ จิตมันสงบแล้ว พอจิตสงบมันพ้นจากอวิชชา จากความไม่รู้ พอมันสงบ มันระงับ มันรู้ตัวมันเอง แต่ขณะที่เราไม่สงบเราก็อว้างๆ ว้างๆ ว้างๆ นี่เราสงสัยนะ เราบอกร้างๆ เราพยายามทำว้างๆ สบายๆ นี่สงสัยไหม? จิตได้สำนึกสงสัยทุกคน แต่เข้าข้างตัวเองบอกว่าสิ่งนี้เป็นธรรมๆ นี่มันถึงมีอวิชชา มีอวิชชาครอบงำไว้ ก็เลศครอบงำไว้ มันถึงเกิดความลังเลสงสัย แต่ถ้าจิตมันสงบระงับ จิตมันเป็นความจริงขึ้นมา มันชอบธรรม ชอบธรรมเพราะมันรู้ชัดเจนของมัน แล้วเวลาออกใช้ปัญญา มันเปรียบเทียบได้เลยละว่า ภาวนามยปัญญาเป็นอย่างไร

เวลาเกิดภวานามยปัญญา เห็นใหม่ ปัญญาที่มันแยกแยะ มันทำลายความลึกลงเสีย สิ่ง
มันตกผลึกในหัวใจ แล้วมันเพิกถอนออก มันโล่งโล่งหมดเลย พอมันโล่งโล่งขึ้นมา ปัญญาอย่าง
นี้นานๆ มันเกิดหนหนึ่ง คำว่านานๆ เกิดหนหนึ่งเพราะอะไร? เพราะว่ากว่าจะข้ามแดนได้ กว่า
เราจะแก้ไขของเราได้ กว่าจะมีหลักมีเกณฑ์ของเรานะ แล้วเกิดปัญญาขึ้นมา เห็นใหม่ ทำงาน
ของเรา ได้ผลตอบแทนขึ้นมา มันจะโอนกลับ โอนกลับไปเลี้ยงครอบครัวของเรา โอนกลับไป

นี่ก็เหมือนกัน พอปัญญามันเกิด สิ่งนี้มันเป็นผลตอบแทน ผลตอบแทน จิตมันโล่งโล่ง
มันมีความสุขของมันไง คิดคิดเราทำงานได้ผลตอบแทน กับที่เราเที่ยวเล่น เราเร่ร่อน เราทำสิ่ง
ใด เราอาศัยสูดอากาศหายใจไปอย่างนี้ดำรงชีวิตไปวันๆ หนึ่ง เราเร่ร่อนของเราไป กับที่เรา
ทำงานของเรา แล้วเราได้ผลตอบแทนเป็นขึ้นเป็นอันมันแตกต่างกัน พอมันแตกต่างกันมันจะรู้
เลย อ้อ นี่โลกียปัญญาเป็นอย่างไร โลกุตตรปัญญาเป็นอย่างไร สุตมยปัญญา ภวานามยปัญญา

นี่มันเห็นชัดของมันนะ คนภวานาจะเห็นชัดเจนมาก ถ้าเห็นชัดเจน เห็นการบริหาร
จัดการของมัน นี่เราไปแล้วเราศึกษาของเรา เราวัดใจของเรา เราจะได้ประโยชน์กับเรานะ ถ้า
ประโยชน์กับเรา เห็นใหม่ คนใช้มีयरักษาใช้นั้น ธรรมโอสธแก้ไข แก้ความเจ็บไข้ได้ป่วย คน
หายจากไข้ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า

“เวลาผู้ใดประพฤติปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม”

เกิดธรรมขึ้นมา เหมือนผู้ที่เห็นนี้ได้ใช้เห็นนั้น ทุกข์เพราะความเป็นหนี้ แล้วเวลามัน
ปลดหนี้ ปลดความเป็นหนี้ คนไม่เป็นหนี้มันมีความวิตกกังวลไหม? คนเป็นหนี้มันวิตกกังวล
ไหม? เวลามันพ้นจากหนี้ นี่ก็เหมือนกัน พอเวลาปัญญามันชำระสะสางของมัน เห็นใหม่ มัน
ปลดเปลื้องหมดเลย พ้นจากความเป็นหนี้ นี่เราเป็นหนี้ชีวิตนะ ชีวิตเราเป็นหนี้บุญหนี้กรรมกัน
ไป เราถึงต้องละล้าละลังกันอยู่ที่นี่ ถ้าคนมันปลดหนี้ มันไม่เป็นหนี้ใครเลย มันพ้นหมดเลยนี้ มัน
จะมีความสุขขนาดไหน?

ฉะนั้น ความสุขแบบนี้หาได้ที่ไหนล่ะ? นี่โลกเขาหากันนะ เราหากัน คนไปวัดมาก ใช้
ไปวัดมาก แต่คุณภาพที่ไป ถ้าเราต้องคัดเลือกร่างของเรา เราก็ไปกับเขาที่แหละ แต่เราไม่เอาปริมาณ
เราเอาคุณภาพ เอาความสัมผัสของใจ ถ้าใจสัมผัสแล้วนะ เราออกไปทำหน้าที่การงานทางโลก
เราก็มีจุดยืนของเรา เรามีหัวใจที่มั่นคง เรามีจิตใจที่ไม่หวั่นไหวกับเขา กระทบสิ่งใด? นี่คือโลก

ธรรม ธรรมะเก่าแก่ มีสรรเสริญ มีนิทาน มีนิทานกาล เห็นใหม่ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ คนเรานะจะสูงส่งขนาดไหน ๖๐ ปีเกษียณหมด ต้องเกษียณ ถึงเวลาแล้วเราต้องไป

นี่ก็เหมือนกัน เวลามันมาเราก็ดูแลมัน เวลาเขาจะไป เห็นใหม่ เขาไปแล้ว แต่ชีวิตเรายังอยู่ ชีวิตเรายังอยู่ เรามีจุดยืนของเราไง สิ่งนี้เห็นแล้วข้าๆ ด้วย อืม ชีวิตเป็นแบบนี้ ไม่ตื่นเต้นไปกับเขา นี่มันจะทุกข์มันจะยากนะ มันเป็นอย่างนี้ มันเป็นอย่างนี้ ดูแลใจเรา ถ้าเราจิตใจของเรา เราฝึกใจของเราแล้ว ชีวิตของเรามันจะลุ่มๆ คอนๆ ทั้งนั้นแหละ เดี่ยวประสบความสำเร็จ เดี่ยวจะผิดพลาดบ้าง มันมีของมัน โดยธรรมชาติของมัน มีของมัน โดยเวร โดยกรรมของมัน

ถ้ามีของมัน เรามีสติปัญญาแล้ว สิ่งนี้จะไม่เบียดเบียนหัวใจเรา เห็นใหม่ หัวใจเราได้รักษาแล้ว ดูแลแล้ว มันจะมีสติปัญญาควบคุมดูแล ปฏิบัติโดยชอบ ระวังชอบ เพียรชอบ นี่ถ้ามันมีจุดยืนก็จุดยืนโดยชอบ แล้วเรารักษาชีวิตเรา ทำดีที่สุด แล้วถึงเวลาแล้วเราจะไปกันข้างหน้า แล้วข้างหน้าจะเป็นอย่างไร อยู่ที่สุคติในปัจจุบันนี้ ถ้าปัจจุบันนี้มันสงบระงับ ข้างหน้าเราก็ปลอดภัย ถ้าปัจจุบันนี้มันไม่สงบระงับ ข้างหน้าเราต้องไปแก้ไขของเรานะ นี้เพื่อประโยชน์กับชีวิต เอวัง